

AVTORJI IN KNJIGE

Igor
Gedrih

Srčne pege Florjana Lipuša

Ali je mogoče dandanes napisati ljubezenski roman? Namreč tak, da kipi življenje iz njega in ni replika že znanega? Ali ni že vse (iz)povedano od Longosovega romana Dafnis in Cloe v daljni antiki pa do Abelarda in v novejšem času Flaubertovi Gospe Bovary ter L. N. Tolstojevi Ani Karenini, v novelah Čehova, pa pri Dreiserju, Garcii Marquesu, Moravii in vse do Tagoreja in kar nepregledni vrsti književnih del preteklosti in polpreteklosti, ki so v širšem in ožjem razponu pripovedovala o tovrstni tematiki? Ljubezen kot sredica človeške biti in bitnosti je ob vsakokratni isti uporabi te besede vendarle zaznamovana individualno, najbrž bolj kot kaj drugega, najsi so vmes koordinate časa, še ob drugih komponentah, kar naredi podobno morebiti res podobno, v jedru pa le razlikujejo se, četudi v mikroskopskem, vendar individualno, podrobno osebno. Ponazorljivo z matematično množico množic, z nepregledno možnostjo kombinacij. Spričo tega se vsakokratna obravnava tega fenomena nujno razodeva v razlikujoči, specifični luči, najsi ostanejo nekatere skupne in obče določljive silnice. Ljubezen kot prevladujoča tematika v romanu – tako se zdi – pa je dandanes potisnjena iz središča spričo drugih, bolj poudarjenih tem, ki bolj zaznamujejo današnji čas in prostor. Ni pa izrinjena.

Če nas je nekoč Alberto Moravia prenasitil z erotiko, vse do naveličnosti ob pisateljevem variabilnem pisanju, pa je Garcia Marquez s Kroniko napovedane ljubezni postavil v prvi plan ljubezen in kljub nekaterim dolgoveznostim prepričljivo spregovoril o ljubezni kot gibalju življenja. Ali pa Margaret Duras. Ljubimci v njeni optiki so lahko čutno ekstatični, tudi v sozvočju skrivnostno predani čutni omami, iščoč pristno in tudi skrajno. Taki in podobni primeri pa so gotovo izjeme med drugačnim ali pa morda govorijo ti primeri o potrebi v vračanju nečesa, kar je dandanes premalo prisotno v svoji pristni podobi in čutenju. Kakor koli že, Korošec Florjan Lipuš* je brez reklamnega hrupa zapel jesensko sonato ljubezni s Srčnimi pegami. Svojega Franca Buterno ni izlužil iz okolja in časa, upoštevajoč oboje kot neizbežno realijo, ob kateri se razcveti pozna ljubezen, a nič manj intenzivna. S prebliski o preteklem, kar ga je zaznamovalo v doživetjih in spominu. Z vsem spremljajočim, kar pač prinaša preprosto, skorajda anonimno življenje v tisti vsakdanjosti, ki ni kdo ve kako razlikujoča v utripu občega vsakdanjika. Seveda se pisatelj natančno zaveda individualnih vzgibov svojega dokaj pasivnega »junaka«, recimo povprečneža. Buterna, ujet v tak vsakdanjik navajenosti, skoraj nespremenljivosti, pa doživi nenaden,

* Založba Wieser, Celovec – Salzburg, 1991, oprema Matjaž Vipotnik

eruptiven preobrat. Mož blizu upokojenskih let, čigar mladost je prišla brez uresničitve tihih, nedolžno odprtih pričakovanj, je nepričakovano doživel pretres, kot bi se vsa pritajena in že prekrita ter pozabljena ljubezenska energija vulkansko prebudila.

Buterna, rahlo odmaknjeni samotar, doživlja provincializem podeželskega mesteca kot muko in kot navajenost na nekaj, čemur se ne da izogniti drugače kot z umikom v zasebni vsakdanjik. Tu je navajenost na isto ponavljajoče se, tu zeva praznina, ki jo prikriva vsakdanje delo. V srenji trške povprečnosti pa Buterna zazna tudi zadrtost, želeč se izogniti dnevni konjunkturi, živi zase. Iz take sredine se je lahko izvil le tako, da se je odmaknil od ljudi, da jih ne pusti blizu, ne mara nobene zavezanosti tej sredini, zato se je moral odločiti za svojo zasebno, majhno svobodo, za ceno samotarstva, kot si ga je izbral.

Pisatelj se je kar pogosto prepustil nadrobneemu podajanju, bolj za občutje, ali iz veselja do hotenih detajlov, kot zaradi funkcionalnega poteka dogajanja. Tipično je kar obsežno poglavje o strupenih rastlinah, ki jih Lipuš poda s pravo enciklopedično akribijo. To, zase stoječe odkrivanje rastlinskega sveta, pa kljub »botanični« naravi poglavja ni napisano suhoparno. Svojega junaka pospremi z nadrobniimi zapažanji, ki posredno, a živo odkrivajo osebnost. Buterni je tuja opravljivost s sprenevedanjem, s tihim prezirom gleda na zunanji videz in pomp, prazno peno, za katero tiči ta in oni povzpetniški nagib. Tu najde pisatelj spontano priložnost za posmeh in bodice.

Introspektiva se navezuje na vsakršno stanje Buterne, tudi na prebujeni sanjski svet, ki se mora soočati ob realijah dneva in srečanjih z ljudmi. Vendar ga sanjava poetizacija ne zapusti vse od srečanja z dekletom, ko se razraste v hrepenenje in stopnjuje v pričakovanje ter izpolnitev ljubezni. Retrospektivni vložki so naravna sestavina pisateljevega oblikovanja (moderne) pripovedi. Spomin od nekdanjega dekletca do sedaj dozorele ženske je hkrati Buterno novonov zraslo prebujanje v vsej eruptivni vitalnosti. Spričo srečanja s Heleno je vse drugo postalo obrobno, kot da je prej razdrobljeni, razprčkani vsakdanjik dobil živorodno svežino, osredotočenost neslutnega. Lipuš, ki mu je od nekdanj blizu poetizacija, vendar v okviru realij, zna vnesti niz drobnih psiholoških zapažanj, vrsto drobcev iz vedenja oseb, sijajno obvladuje stanja in vzdušja, drobne pregibe in premene. Tako se je Buterna čez noč povrnil iz starosti v mladost, »ki si zadošča sama in ne potrebuje za obstajanje in trajanje nič drugega ko mladost.« In ljubezen.

Lipušev prikaz ljubezensko erotičnega doživetja je hkrati stvaren in poetičen, enkraten v slovenski prozi, prepričljiv v dejanju in dajanju, vseeno individualno barvit. Zagotovo se v tem pogledu zlepa ne more kosati drugo domačo pero, pri tem Lipuš zna najti mero in odprto besedo za resničnost doživetja brez zastiranja. Retrospektiva povede Buterno do mladostnih iskanj, v nedoločljiva pričakovanja, ko še nasprotni spol nima profiliranega obraza in je vse napeto za tisto, kar naj pride kot uresničenje. Seveda pa je neizbežna sedanost v resničnosti in uresničeni ljubezni zaznamovala tako Buterno kot Heleno. V prikazu predajanju ljubezni Lipuš ni brez zanosa, celo mitoloških primerjav, toda sijajno prehaja od čustvenega stanja do čutne opojnosti. Vse pa ima globji pomen za življenjsko hotenje dvojice.

Pisatelj se ne omeji od drugega življenja, zato ljubezen Buterne – zlasti tega – in Helene ni nekaj oddvojenega od drugih življenjskih pojavov in

ljudi, kar pač prinaša življenje. V tem je prepričljiva stvarnost Lipuševega prikaza, ki resda ne seže v širino, vendar tudi v komorni omejitvi na nekaj glavnih oseb kaže stvarne razmere in z lucidno izcizeliranostjo objame tisto, kar želi. Buterna išče svoj obraz v raznih obdobjih življenja, je le drugačen od srenje, ki se peha za ugledom, položajem in je karierizem napeta borba za pridobivanje moči in za materialno kopičenje. Pisatelju se nudijo priložnosti, da ošvrkne s posmehom osebne nerodnosti, iluzornosti, pa stopnjuje ironijo ob videzu imenitnosti, manipulacij raznih vrst, resno in smešno združi, ko govori o politični praksi, nazorskih zastavicah in parolah. Odvečna mu je togost konvencionalnih oblik in odnosov med ljudmi, zoprna mu je malomeščanska pritlehnost. Njegov protagonist ne želi biti niti filozof niti svetilnik za druge. Je eden od mnogih, življenjske situacije ga silijo misliti, popravljati domišljeno, nanovo spoznati. Želi pa misliti s svojo glavo, neobremenjeno, želi v mejah pogojev ohraniti zasebno svobodo in osebnost. Kot že v prejšnjih delih je pisatelj tudi v Srčnih pegah oster nasprotnik inštitucionalne Cerkve, izjemoma načenja tudi temo, npr. o abortusu, po drugi strani pa ostaja nezaupljiv, ali bolje nasproten do manipulacijsko parolarskih ideoloških pritiskov. Zato Buterna zavestno ostaja človek ob strani, malone na stranskem tiru, najsi je imel vse možnosti političnega uveljavljanja, a na prislike in podrejanje ni hotel pristati.

Lok Lipuševega romana seže od Buternovega povprečnega, negiblji-vega vsakdanjika, do crescenda nenadno prebujene ljubezni, ki ga pomladi z novimi življenjskimi silami, oba ljubeča pa prežame v neformalni zavezanosti. Tu je prišel Lipuš do mejnega položaja: kaj sedaj? Izbral si je nekaj deus ex machina: Helenino smrt. Tak zaključek nam je od daleč poznan iz Tavčarjevega Cvetja v jeseni. Ne da bi iskali kakršno koli povezavo, pa je zaključni del lažja izbira med možnostmi, ki jih je Lipuš imel na voljo.

Pri Florjanu Lipušu se ni mogoče izogniti fenomenu njegovega jezika. Tudi tokrat je pisateljeva bera inovacij v besedju, lepote v izrazu praznik slovenske besede. Stilizacija je ubrana in usklajena s situacijami, v kakršnih se znajdejo osebe, pokrajina zaživi brez priobčutka dekorativnosti, zato pa z občutkom za vizualizacijo in hkrati za lepoto doživetja. Modalnost pri osebah, pri medosebnih odnosih je pri Lipušu vedno gibka, osredotočena na bistvene oznake, razpoloženja, premike. Ker je navedeno latinsko, bi kazalo pod črto prevesti, saj je dolgoletni latinski post naredil svoje. Roman bi sicer pridobil, ko bi ga pisatelj na ustreznih mestih skrajšal, vendar to ne omaje prepričanja, da so Srčne pege pridobitev, ki je vredna pazljivega branja in priznanja. Knjižna oprema Matjaža Vipotnika je preprosta, upadljiva in likovno učinkovita.